

Vraag 22

RESULTATEN

DATUM: 17 juni 2014

info@pleegzorgpanel.nl

Overplaatsingen

Voor het geplande thema 'Over Overplaatsingen' in een nummer van *Mobiel, tijdschrift voor pleegzorg*, hebben we een vragenlijst voorgelegd aan de leden van het Landelijk Pleegzorg Panel. In dit verslag vindt u daarvan de resultaten. De vragen zijn gemaakt door redactieleden Femmie Juffer en Peter Stallenberg. Analyse en verslaglegging zijn gedaan door het team Landelijk Pleegzorg Panel.

We spreken binnen pleegzorg van een overplaatsing wanneer pleegkinderen verhuizen vanuit een pleeggezin naar een ander pleeggezin, gezinshuis of behandel- of leefgroep.

De vragenlijst is ingevuld door 60 respondenten:

- 32 pleegouders
- 20 pleegzorgprofessionals (waaronder 5 gezinsvoogden en 10 pleegzorgwerkers)
- 8 overigen (waaronder een eigen kind van pleegouders, iemand uit het netwerk van pleegkinderen en een aantal niet pleegzorggerelateerde hulpverleners.)

1. Belangrijkste conclusies

1. Er worden op dit moment te vaak kinderen overgeplaatst.
2. Er kan nog veel worden gedaan om het aantal onnodige overplaatsingen te verminderen.
3. Bij een overplaatsing ervaren veel pleegkinderen angst en voelen zich in de steek gelaten; Pleegouders ervaren vaak onmacht en hebben het gevoel te falen; Eigen kinderen ervaren vaak opluchting en vrijheid; Ouders ervaren vaak machteloosheid. Allemaal ervaren ze daarnaast vaak ook verdriet en boosheid.
4. Het is belangrijk om er voor te zorgen dat het voor de pleegkinderen duidelijk is dat de overplaatsing niet hun schuld is.
5. Er is bij professionals onvoldoende aandacht voor gevoelens van afscheid, scheiding en verlies bij overplaatsingen.
6. Er is te weinig aandacht voor nazorg na een overplaatsing.

2. Ervaring met overplaatsingen

De verschillen tussen pleegouders als het gaat om persoonlijke ervaringen met overplaatsingen zijn groot. Onder de respondenten blijken net zoveel pleegouders te zijn die nog nooit een overplaatsing hebben meegemaakt (16%) als die meer dan tien keer een overplaatsing hebben meegemaakt. Een derde van de pleegouderrespondenten heeft persoonlijk een of twee keer een overplaatsing meegemaakt. (Zie tabel 1)

Hoe vaak hebben pleegouders in het eigen pleeggezin een overplaatsing meegemaakt? (N=32)

Nooit	1-2 keer	3-5 keer	5-10 keer	Meer dan 10 keer
16%	34%	19%	16%	16%

Tabel 1

Ook tussen de gezinsvoogden onder de respondenten zijn de verschillen groot. Het aantal ervaringen varieert bij hen van 1 tot twee keer tot meer dan tien keer. Bij de pleegzorgwerkers varieert het aantal ervaringen van 3 tot 5 keer tot meer dan tien keer. Deze laatste groep is het grootst (80%).

3. Reageren op stellingen

Stelling 1: Er worden binnen pleegzorg te vaak kinderen overgeplaatst.

Een meerderheid van 65 % van de respondenten vindt dat er te vaak kinderen worden overgeplaatst. 17% vindt dat dat niet het geval is en 18% heeft daarover geen mening. Het percentage dat het eens is met de stelling ligt bij de professionals lager dan bij de andere groepen (50%).

Respondenten kijken vanuit hun eigen perspectief naar de overplaatsingen, zoals blijkt uit enkele toelichtingen.

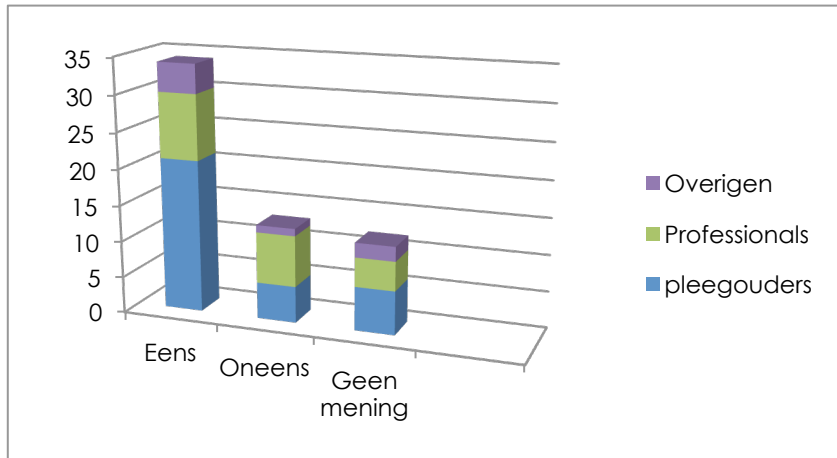
Vaak wordt een kind 'geofferd' omdat de plaatsing lastig is voor pleegouders. Ipv de pleegouders beter te ondersteunen wordt een kind doorgeplaatst. (pleegouder)

Pleegkinderen en hun pleegouders maken ieder en met elkaar zeer complexe en belastende processen door en het is niet verbazend dat dit vaak niet meer vol te houden is. Voor ieder valt er veel te leren en ontwikkelen om alle moeilijkheden het hoofd te kunnen bieden. (pleegzorgwerker)

Elke overplaatsing is er 1 teveel. Maar ik zie dat er binnen mijn organisatie overplaatsingen alleen gebeuren als er echt geen andere mogelijkheid is. Er wordt veel ingezet op het vergroten van draagkracht bij pleegouders wanneer hier een risico ligt voor overplaatsing. Bij crisisplaatsing wordt er gezocht naar een pleeggezin die naast crisis ook kortdurende (en liefst) langdurende pleegzorg in hun aanbod hebben. (pleegzorgwerker)

Stelling 2: Overplaatsingen zitten 'ingebakken' in het huidige systeem van jeugdzorg en pleegzorg.

58% van de respondenten is het eens met deze stelling, 22% is het er niet mee eens en 20% heeft geen mening.

Een van de respondenten geeft duidelijk aan op welke manier volgens hem of haar het huidige systeem verantwoordelijk is voor overplaatsingen:

Een aantal oorzaken: de overplaatsing van tijdelijk- of crisisgezin naar vast pleeggezin is onvermijdelijk dus zal altijd blijven voorkomen. Ook speelt een rol het tekort aan pleeggezinnen; door het structurele tekort lukt het niet om de optimale match te maken; er is immers niets te kiezen en er moet gematcht worden met het beschikbare gezin dat het 'best haalbare' is of "goed genoeg". Tenslotte: de complexe problematiek van veel kinderen maakt het nodig dat er meer plekken beschikbaar zijn in gezinshuizen; er is een tekort aan deze plekken. [. . .] m.i. wordt onderschat welke giga-belasting dit betekent voor pleegouders; het kan niet anders of dit leidt tot een fors percentage breakdown, waarmee kinderen opnieuw schade oplopen..... (Pleegzorgwerker)

Een aantal respondenten geven in een toelichting aan dat er veel minder overplaatsingen zouden zijn als er meer deskundigheid zou zijn. Deze ondeskundigheid (er wordt niet duidelijk aangegeven op welke terreinen) zien zij als onderdeel van het huidige systeem.

Te vaak wordt te weinig rekening gehouden met de actuele stand van de wetenschap en uitgaan van verkeerde veronderstellingen m.b.t. vragen t.a.v. hechting en loyaliteit. (Pleegzorgwerker)

Stelling 3: Belangrijke gebeurtenissen (zoals geboorte, ziekte, overlijden, scheiding) in het pleeggezin kunnen aanleiding zijn tot een overplaatsing; dit is te weinig in beeld bij pleegzorgwerkers omdat hun begeleiding gericht is op het pleegkind in plaats van op het gezinssysteem.

Belangrijke gebeurtenissen in een pleeggezin kunnen aanleiding zijn voor een overplaatsing. Daarmee is men het eens. In de toelichtingen maken de respondenten duidelijk dat dat echter verre van vanzelfsprekend is. Het kan misschien de druppel zijn die in een gespannen situatie teveel is.

Pleegzorgwerkers zijn, zo blijkt uit de toelichtingen, over het algemeen gericht op het gezinssysteem, de een wel meer dan de ander en er worden soms ook "fouten" gemaakt.

Onze ervaring is dat dit sterk afhankelijk is van de pleegzorgwerker. Toen 4 jaar geleden onze thuiswonende zoon van 20 overleed was daar geen aandacht voor. [. . .] Met de pleezorgwerker die we nu hebben zou zoiets niet gebeuren, er is aandacht voor het hele systeem. Wat mij ook niet meer dan logisch lijkt, want het kan alleen met de pleegkinderen goed gaan als het met ons goed gaat. (pleegouder)

Hier is zeker aandacht voor. Wel is het zo dat eigen kinderen van pleegouders nog makkelijk buiten beeld kunnen zijn bij een pleegzorgwerker, terwijl conflicten/spanningen tussen eigen kind en pleegkind ook voor overplaatsing kunnen zorgen. (pleegzorgwerker)

Zou wel kunnen maar hierin ligt ook bij de pleegouders een verantwoordelijkheid om te vragen of de pleegzorgwerker en voogd hun regelmatig een spiegel wil voorhouden en te vragen of een en ander nog wel goed gaat in het gezin. (pleegouder)

4. Gevoelens van betrokkenen bij een overplaatsing

We hebben de respondenten gevraagd zich in te leven in de volgende mensen (pleegkind, pleegouders, eigen kind van pleegouders en ouders van het pleegkind om in een aantal steekwoorden aan te geven wat ieder zou kunnen voelen in verband met een overplaatsing. Het is goed hier nogmaals te benoemen dat onder de respondenten geen biologische ouders waren van pleegkinderen en dat het aantal kinderen zeer gering was¹.

Pleegkinderen

Op de vraag wat men denkt dat bij overplaatsing de gevoelens van het pleegkind zijn, blijken veel van de 48 genoemde termen een negatief gevoel te vertegenwoordigen.

Daarnaast zijn er ook positieve termen (blij, 4 keer genoemd, en opluchting, 8 keer genoemd), maar duidelijk in mindere mate. Er was geen duidelijk verschil te zien tussen de verschillende groepen. Pleegouders en professionals lijken dus ongeveer hetzelfde te denken over de gevoelens van pleegkinderen bij een overplaatsing. Vergeleken met de andere personen valt bij de pleegkinderen vooral *angst*, *in de steek gelaten worden* en een *negatief zelfbeeld* op. In tabel 2 zijn de termen die men heeft genoemd die specifiek lijken te horen bij de gevoelens van pleegkinderen zijn blauw gekleurd.

Steekwoord	Aantal keren genoemd
Verdriet	22
Angst	17
Boos(heid)	16
In de steek gelaten, afwijzing	13
Onzekerheid	11
Negatief zelfbeeld, minderwaardig	9
Opluchting	8
Alleen, eenzaam	8
Verwarring	7
Niet kunnen vertrouwen, wantrouwen	6
Onveilig	5
Verlies	5

Tabel 2

Pleegouders

Op de vraag wat men denkt dat bij overplaatsing de gevoelens van pleegouders zijn, krijgen we ook een lijst met 48 termen. Ook nu worden vooral negatieve gevoelens beschreven, hoewel *opluchting* veel vaker wordt genoemd. Ook hier wordt *verdriet* vaak genoemd, maar *angst* en *boosheid* veel minder. In plaats daarvan worden *falen* en *onmacht* veel vaker genoemd.

Er zijn tussen de verschillende groepen respondenten enkele duidelijke verschillen te zien. Pleegouders noemen *verdriet* het meest, gevolgd door *onmacht* en *falen*. De professionals noemen *falen* het meest, gevolgd door *opluchting* en *verdriet*. Het lijkt erop dat de professionals het gevoel van onmacht van pleegouders niet goed in beeld hebben. Mogelijk betrekken zij dit ook op zichzelf en voelen ook zij het als een falen als een pleegkind wordt overgeplaatst.

Dit gevoel van *falen* zien we ook terug in onderzoek van Petra Bastiaansen (gz-psychologe, 2001) naar de beleving van de opvoeding door pleegouders. Zij concludeert dat pleegouders een situatie als meer belastend beoordelen dan ouders uit een regulier gezin. Zij lijken meer behoefte te hebben aan zelfverwezenlijking dan andere ouders. Hierdoor worden gebeurtenissen makkelijker geïnterpreteerd als eigen falen of slagen.

Steekwoord	Aantal keren genoemd door pleegouders	Aantal keren genoemd door de rest	Totaal
Falen	12	17	29
Verdriet	16	11	27
Opluchting	9	14	23
Onmacht	13	4	17
Boos(heid)	5	5	10
Teleurgesteld	3	3	6

Frustratie	2	3	5
Verlies	3	1	4

Tabel 3

Eigen kinderen van pleegouders

Op de vraag wat men denkt dat bij overplaatsing de gevoelens van eigen kinderen van pleegouders zijn, krijgen we een lijst met 37 termen. Het grootste gedeelte is negatief van inslag, maar het aantal positieve termen dat wordt genoemd door de respondenten is relatief groot (zie tabel). Als dat klopt, ervaren eigen kinderen een pleegzorgplaatsing niet zelden als erg zwaar.

Er zijn een aantal verschillen tussen de groepen die benoemd kunnen worden. De hoeveelheid keren dat het begrip *opluchting* wordt genoemd is bij pleegouders bijvoorbeeld minder groot dan bij de rest (13 en 18). Ook valt op dat door pleegouders 6 keer de term *onzekerheid* wordt genoemd. De rest noemt dit slechts een keer.

Steekwoord	Aantal keren genoemd door pleegouders	Aantal keren genoemd door de rest	Totaal
Verdriet	18	18	36
Opluchting, eindelijk, ruimte	13	18	31
Blij, vrijheid, weer samen, ruimte,	6	6	12
Verlies, gemis	6	5	11
Onbegrip	6	4	10
Boos(heid)	4	6	10
Onzekerheid	6	1	7
Teleurgesteld	2	3	5
Leegte	4	1	5
Angst	3	1	4

Tabel 4

Ouders

Op de vraag aan de respondenten wat zij denken dat bij overplaatsing de gevoelens bij de ouders van de pleegkinderen kunnen zijn, krijgen we een lijst met 43 termen. Ook hier met name negatieve gevoelens als *onmacht*, *boosheid* en *verdriet*. Het valt op dat er meerdere respondenten zijn die de gevoelens van ouders, wanneer hun kind wordt overgeplaatst, niet in één woord kunnen uitdrukken, maar kleine zinnen nodig hebben. Dat was, gevraagd naar de gevoelens van pleegkinderen, pleegouders en eigen kinderen van pleegouders niet het geval. Zij beschrijven de gevoelens bijvoorbeeld als volgt: "Waarom kan ie niet terug naar huis?" "Zij kunnen het ook niet." "Ik kan het beter." "Er wordt gesold met mijn kind." Naast deze gevoelens wordt ook een aantal keren (alleen door pleegouders) aangegeven dat men zich niet kan bedenken hoe ouders zich voelen. Bij de andere groepen wordt dat geen

enkele keer aangegeven. Ook bijzonder in de lijst (want niet genoemd in relatie tot de gevoelens van de andere groepen) zijn de termen *hoop* en *kans*.

Ten slotte valt op dat pleegouders vermoeden dat de ouders vooral verdrietig zijn, terwijl de "rest" denkt dat de ouders vooral boosheid voelen. (De "rest"groep bestaat voor 92% uit professionals.)

Steekwoord	Aantal keren genoemd door pleegouders	Aantal keren genoemd door de rest	Totaal
Onmacht,machteloosheid	10	13	23
Boos(heid)	7	15	22
Verdriet	12	8	20
Opluchting, blij	6	7	13
Onbegrip	4	1	5
Teleurgesteld	2	3	5
Angst	4	1	5
Weet niet, geen idee	5	0	5
Frustratie	1	4	5
Hoop, kans	3	0	3

Tabel 5

5. Voorkomen of verminderen van de schadelijke gevolgen van overplaatsingen

Overplaatsingen zijn niet in alle gevallen te voorkomen, wel kunnen we altijd proberen om de schadelijke gevolgen zo veel mogelijk te voorkomen. Aan de respondenten zijn hiervoor vijf mogelijke "acties" voorgelegd, met de vraag om aan ieder van deze "acties" een rapportcijfer te geven van 1 tot 10. Voor de overzichtelijkheid hebben we deze cijfers vervolgens ondergebracht in vier categorieën: *Een heel slecht idee!* (1, 2 of 3), *Een slecht idee!* (4 of 5), *Een goed idee!* (6 of 7) en *Een zeer goed idee!* (8 of meer).

Men is overwegend zeer positief over de voorstellen (zie tabel 6). Het meest positief is men over "*Kinderen een goede uitleg geven op het niveau van hun leeftijd en voorkomen dat ze denken dat het hun schuld is dat ze niet mogen blijven.*" "*Een levensboek maken*" en "*contact onderhouden met hechtingsfiguren na een overplaatsing*" worden ook als een meerwaarde gezien ter voorkoming van schadelijke gevolgen van een overplaatsing.

Wat minder positief is men over de voorstellen: "*Bevorderen dat pleeggezinnen na overplaatsing vakantie- of weekendpleeggezin worden voor het pleegkind.*" en "*Zorgen voor een geleidelijke overgang zodat het kind van tevoren kan wennen aan de nieuwe omgeving*" Respectievelijk 17% en 19% van de respondenten vindt dit geen goed idee.

	Mening van de respondenten (in % N=60)			
	Een heel slecht idee!	Een slecht idee!	Een goed idee!	Een zeer goed idee!
Kinderen een goede uitleg geven op het niveau van hun leeftijd en voorkomen dat ze denken dat het hun schuld is dat ze niet mogen blijven.	0	2	7	92
Een levensboek maken zodat herinneringen aan het leven voor en na de overplaatsing bewaard blijven.	0	2	13	85
Zorgen dat kinderen in contact blijven met hun hechttingsfiguren, ook als ze naar een andere plek worden overgeplaatst.	5	5	11	79
Bevorderen dat pleeggezinnen na overplaatsing vakantie- of weekendpleeggezin worden voor het pleegkind.	3	14	26	57
Zorgen voor een geleidelijke overgang zodat het kind van tevoren kan wennen aan de nieuwe omgeving.	5	14	22	59

Tabel 6

Enkele ideeën van respondenten die aanvullend zijn op wat hierboven is genoemd:

Proberen het kind in dezelfde omgeving te houden zodat het nog naar de zelfde school/club kan blijven gaan, de omgeving (stad, plaats) hetzelfde blijft. (gedragswetenschapper)

Spullen van de hechttingsfiguren en omgeving mee geven. Zodat de geur ook bij de kinderen blijft en geleidelijk overgaat in de nieuwe geuren. (onderzoeker)

Betrek de bio ouders erbij, laat hen meekijken naar de nieuwe plaatsing, laat hen meebeslissen. Waar mogelijk een actieve rol, bio ouders brengen het kind naar de nieuwe woonplek. (hulpverlener van ouders van pleegkinderen)

Vertrouwenspersoon die het kind goed kent, crisispleegouders of familielid, die in het leven van het kind blijft (overplaatsingen, leefgroepen, 18+). (pleegzorgwerker)

Leerkracht goed uitleggen hoe ingrijpend het is wat er zich heeft afgespeeld bij het kind. Nu wordt vaak gereageerd met: wat fijn dat je nu een echt gezin hebt waar je mag blijven... Hoe kan je als kind dan nog zeggen dat je diep ongelukkig bent?? (pleegouder)

Bovengenoemde ideeën hangen ook wel af van leeftijd van een kind. Bij een jonger kind kan contact veel belangrijker zijn dan een ouder kind. Die kan je betrekken in wat hij/zij wil. (gezinsvoogd)

Kennismaking met ouders voordat het kind wordt overgeplaatst. (pleegzorgwerker)

Zorg er voor dat er, als het kind en de achterblijvende (evt. eigen) kinderen willen, er mogelijkheden zijn om contact te blijven houden. (vertrouwenspersoon)

6. Beleid van organisaties voor pleegzorg

Aan de respondenten is gevraagd of men vindt dat er -in het beleid van de pleegzorginstelling waar zij mee samen werken- voldoende aandacht is voor overplaatsingen. Hierover zijn de meningen verdeeld. Het meest kritisch zijn de gezinsvoogden onder de respondenten. Drie van de vijf geven aan dat zij vinden dat er onvoldoende aandacht is voor overplaatsingen. 38% van de pleegouders is tevreden, 31% ontevreden en 31% heeft geen mening. 70% van de pleegzorgwerkers vindt dat er binnen hun organisatie (ruim) voldoende aandacht is voor overplaatsingen.

Bij de werving hanteren wij zoveel mogelijk suggestie 4a [vraag elk pleeggezin of zij evt ook langdurend aanbod hebben, red], dat werkt goed! Preventieve interventies voor pleegouders om met moeilijk gedrag om te gaan kan nog beter geïmplementeerd worden. (pleegzorgwerker)

Ik heb als ambulante medewerker en onderzoeker met twee organisaties contact gehad. Zij hebben het thema zeker onder de aandacht en zijn zich bewust van het grote verdriet van de kinderen. En welk rouwproces de kinderen mogelijk door maken. (onderzoeker)

Enkele pleegouders uiten, naar aanleiding van ervaringen, flinke kritiek.

Ook als het niet nodig is wordt er zo gemakkelijk over een overplaatsing (naar vaak duurdere zorg) gesproken, terwijl extra (goedkopere) hulp en ondersteuning niet ingezet wordt. (pleegouder)

Naast onnodige overplaatsingen worden de overplaatsingen slecht begeleid (zowel pleegkind als pleegouders moeten het zelf maar uitzoeken, hoe het afscheid en de nieuwe ontmoeting geregeld moet worden. (pleegouder)

Te weinig begeleiding en nazorg na de overplaatsing gehad. (pleegouder)

7. Aandacht voor emotionele gevolgen van een overplaatsing

Veel respondenten vinden dat er onvoldoende aandacht is voor gevoelens van afscheid, scheiding en verlies bij overplaatsingen (pleegouders 43%, professionals 30%). Hierbij is echter een opvallend verschil te zien tussen de pleegzorgwerkers en de overige professionals. De pleegzorgwerkers zijn in overgrote meerderheid (80%) van mening dat er (ruim) voldoende aandacht is voor gevoelens van afscheid, scheiding en verlies bij overplaatsingen. Bij de overige pleegzorgprofessionals (gezinsvoogden, gedragsdeskundigen) geeft slechts 30% een voldoende. (Zie tabel 7)

Respondent	Ruim voldoende	Voldoende	Onvoldoende	Weet niet
Pleegouder (N=32)	3%	28%	43%	25%
Pleegzorgwerkers (N=10)	10%	70%	10%	10%
Overig professionals pleegzorg (N=10)	0%	30%	60%	10%
Anders (netwerk, onderzoeker, hulpverleners) (N=8)			75%	25%

Tabel 7

Als we de toelichtingen van respondenten lezen, blijkt het persoonsafhankelijk te zijn of de pleegzorgwerker wel of geen aandacht heeft voor de gevolgen van overplaatsingen. Daarnaast geven respondenten aan zelf over onvoldoende handvatten te beschikken om hier mee om te gaan. Als redenen worden aangegeven: gebrek aan tijd en/of ruimte, en handelingsverlegenheid.

Voor eigen kinderen is er eigenlijk vanuit de professional geen aandacht. Ik heb nooit iemand gezien die mij gevraagd heeft hoe ik de overplaatsing vond (gaan). (eigen kind van pleegouders)

De kunst van afscheid nemen is slecht ontwikkeld. Kinderen zien er vaak zelf erg tegenop, willen niet. Professionals vinden het veel tijd kosten om samen met een kind of jongere nog weereens langs te gaan als het stof wat is opgetrokken. Ouders hebben vaak de behoefte om het systeem snel te sluiten. Alles is weer goed in huis, dus niet meer over praten. Goed afscheid nemen kan latere trauma's voorkomen. Zowel voor pleegouders als kinderen is het goed om samen de zaken door en uit te praten. Soms lukken dingen niet en kom je tot de conclusie dat samen verder in een huis niet haalbaar is maar dat betekent niet dat je elkaar niks meer te vertellen hebt of elkaar niet meer hoeft te zien. (pleegzorgwerker en pleegouder)

Jonge medewerkers lijken niet de consequenties voor het kind te overzien. (pleegouder)

Naast onnodige overplaatsingen worden de overplaatsingen slecht begeleid (zowel pleegkind als pleegouders moeten het zelf maar uitzoeken, hoe het afscheid en de nieuwe ontmoeting geregeld moet worden). (pleegouder)

Ervaring leert dat we wel met pleegouders afscheid nemen voorbereiden, ook met pleegkinderen bespreken hoe ze afscheid kunnen nemen. Maar het gesprek over hun gevoelens, wat het met ze doet is moeilijk en kan er bij inschieten. Ook om als werker niet te denken dat je er met 1 gesprekje bent maar hier blijvend aandacht aan te besteden. (pleegzorgwerker)

Ik ben van mening, wat ook bewezen is vanuit het onderzoek, dat er te weinig bewustwording is onder de professionals. Mensen weten het wel, maar gaan door op de alledaagse dingen en vergeten daarbij soms het belang van de kinderen. Er moet vaak snel gehandeld worden waardoor er achteraf misschien pas na gedacht wordt over wat een kind allemaal mee zou kunnen/ moeten nemen vanuit het ouderlijk huis of vanuit de vorige pleegzorgplaatsingen. (onderzoeker)

Voor mezelf sprekend: ik doe als pleegzorgbegeleider mijn best om hier aandacht voor te hebben; of het voldoende is weet ik niet; dikwijls gaat het om crisisachtige situaties, waarin de aandacht voor gevoelens beperkt is. Later, in rustiger vaarwater kan het alsnog aan bod komen. (pleegzorgwerker)

Heel weinig begrip en sturen niet aan op contact met het kind, wat oh zo belangrijk is. (pleegouder)

8. Mogelijkheden en onmogelijkheden van professionals

Pleegzorgwerkers

De helft van de respondenten vindt dat pleegzorgwerkers voldoende zijn toegerust om overplaatsingen te begeleiden, een kwart vindt dat dat niet het geval is en een kwart heeft daarover geen mening. De pleegzorgwerkers zelf zijn van mening dat zij voldoende zijn toegerust.

Als reden dat er onvoldoende aandacht is voor de complicaties die samenhangen met overplaatsingen wordt met name de tijdsdruk genoemd. In de hectiek van een breakdown is er vooral aandacht voor de verhuizing, het zoeken van een nieuw pleeggezin en het voorbereiden en verhuizen. Het lijkt er op dat er weinig ruimte is om op een goede manier stil te staan bij wat zo'n proces betekent voor de betrokkenen. Nazorg is niet structureel geregeld.

Weinig tijd, weinig inlevingsvermogen wat een (vaak ongewenste) scheiding doet met de betrokkenen. (pleegouder)

Methodisch zijn de professionals voldoende toegerust, maar doordat er vaak onder tijdsdruk moet worden gewerkt, of door teveel zaken of door de urgentie van de overplaatsing kan er onvoldoende aandacht aan worden besteed. (gezinsvoogd)

Ik vermoed dat de aandacht vooral uitgaat naar regelzaken en minder naar gevoelens van alle betrokkenen. (gedragswetenschapper)

Soms zijn de complexe vragen en het daaraan tegemoet kunnen komen niet in balans. (pleegzorgwerker)

Ze kijken naar het proces, maar niet naar het systeem. (hulpverlener)

Gezinsvoogden

Gezinsvoogden en casemanagers van een Bureau Jeugdzorg zijn volgens de respondenten minder goed toegerust om overplaatsingen te begeleiden dan pleegzorgwerkers. 56% van de pleegouders vindt dat gezinsvoogden onvoldoende zijn toegerust om overplaatsingen te begeleiden. 70% van de pleegzorgwerkers en de gezinsvoogden vindt dat gezinsvoogden wel voldoende zijn toegerust.

Een aantal pleegouders reageert negatief en emotioneel op de vraag of gezinsvoogden en casemanagers voldoende zijn toegerust om overplaatsingen te begeleiden. De belangrijkste reden hiervoor lijkt te zijn dat zij zich niet gehoord voelden door de gezinsvoogd. Zij werden naar hun idee te weinig betrokken bij de te nemen beslissingen en hadden het gevoel dat er te weinig oog was voor de implicaties van de genomen beslissingen.

Naast grote tijdsdruk en verantwoordelijkheid wordt ook gesproken over een tekort aan betrokkenheid bij gezinsvoogden. In de toelichtingen wordt duidelijk dat er grote verschillen zijn tussen gezinsvoogden onderling.

Maar ik heb de indruk dat niet alle voogden/casemanagers zich voldoende bewust zijn van de gevolgen voor de hechting van een kind wat overplaatsingen betreft. Er wordt soms te makkelijk besloten om eerst een crisisplek te zoeken en dan pas een overbruggende/kortdurende of perspectiefbiedende plek. Maar eerlijk is eerlijk, soms moeten ze ook roeien met de riemen die ze hebben wat aanbod betreft. (pleegzorgwerker)

Zij hoeven dit niet te begeleiden, zij doen de mededeling aan het kind. De een doet dat sensitiever dan de ander. (pleegouder)

Mijn ervaring is dat casemanagers vaak onder grote druk staan, en snel moeten handelen. Er wordt dan niet voldoende gedacht aan het verlies en het rouwproces. (onderzoeker)

Is vooral werk lijkt het. Met name pleegouders worden niet gezien. (pleegouder)

9. Mogelijkheden om het aantal overplaatsingen te verminderen

Aan de respondenten is gevraagd wat men vond (cijfer van 1 tot 10) van enkele maatregelen die overplaatsingen mogelijk kunnen voorkomen. Ook hier hebben we de cijfers met het oog op de overzichtelijkheid vertaald naar vier categorieën: *Een heel slecht idee!* (1, 2 of 3), *Een slecht idee!* (4 of 5), *Een goed idee!* (6 of 7) en *Een zeer goed idee!* (8 of meer).

- 83% van de respondenten vindt **“versterken van de opvoedingskracht van pleegouders door middel van preventieve interventies om met lastig gedrag van het pleegkind om te gaan”** een zeer goed idee om overplaatsingen te verminderen.
- 80% vindt **“redelijk kort na de plaatsing bepalen waar een pleegkind tijdens de pleegzorgplaatsing gaat wonen”** een heel goed idee om overplaatsingen te verminderen.
- 71% vindt dat **“het voorkomen van een uithuisplaatsing, door het versterken van de opvoedingskracht van de ouders van pleegkinderen door middel van preventieve interventies”** een heel goed idee. 10% vindt dit een (heel) slecht idee.
- 60% vindt **“het voorkomen van een uithuisplaatsing door het netwerk en/of een Eigen Kracht Conferentie of familiegroepplannen in te zetten”** een heel goed idee. 15% vindt dit een (heel) slecht idee.

Het minst positief is men over het **“afschaffen van crisispleeggezinnen”**. Iets meer dan de helft van de respondenten vindt dit een (zeer) goed idee, iets minder dan de helft vindt dit een (heel) slecht idee.

In tabel 8 zijn de verschillende waarden uitgezet.

Actie of maatregel	Mening van de respondenten (in % N=60)			
	Een heel slecht idee!	Een slecht idee!	Een goed idee!	Een zeer goed idee!
Versterk de opvoedingskracht van pleegouders door middel van preventieve interventies om met lastig gedrag van het pleegkind om te gaan.	0	2	17	83
Bepaal na een redelijk korte termijn waar het pleegkind gedurende de pleegzorgplaatsing zal blijven wonen.	0	10	10	80
Versterk de opvoedingskracht van eigen ouders door middel van preventieve interventies en voorkom dat kinderen uithuisgeplaatst worden.	7	3	19	71
Zoek, ter voorkoming van een uithuisplaatsing, een oplossing in het netwerk en/of maak gebruik van Eigen Kracht conferenties of familiegroepplannen.	7	8	25	60
Schaf crisisgezinnen af en vraag elk potentieel pleeggezin of zij zo nodig / zo mogelijk permanent pleeggezin willen zijn.	27	20	23	30

Tabel 8

Hoewel in de minderheid, is het opvallend dat een aantal respondenten het voorkómen van een uithuisplaatsing (door versterken van opvoedkracht van ouders, door het inzetten van het netwerk of door het plannen van netwerkberaden) geen goed idee vinden. Daarnaast wordt duidelijk dat veel respondenten crisisleeggezinnen niet af willen schaffen.

Gouden Tips

Aan respondenten is gevraagd een gouden tip te geven. De diversiteit aan antwoorden is groot. Daaruit mogen we afleiden dat er nog op veel verschillende terreinen verbetering mogelijk is om het aantal overplaatsingen te verminderen. We onderscheiden: **werving en selectie van pleeggezinnen, matching, ondersteuning van pleeggezinnen, deskundigheidsbevordering, samenwerking en communicatie, extra hulptroepen, manier van denken en onderzoek.**

Onderstaande tips zijn een vertaling van de tips zoals ze door de respondenten zijn gegeven.

Werving en selectie van pleeggezinnen

- Maak de selectie om pleegouder te kunnen worden strenger. Pleegouders blijken in de praktijk vaak niet voldoende uitgerust om aan hun taak te beginnen. Ze stappen in vele valkuilen. Waarschuw pleegouders hiervoor.
- Werving van pleeggezinnen die alle vormen van hulp willen bieden.

Matchen

- Kijk goed naar de match van het kind en de pleegouder/pleeggezin. Pleegouders denken soms meer aan te kunnen dan ze eigenlijk kunnen. Vaak is men bij een instelling blij dat een pleeggezin het wil proberen, maar is bij aanvang al de vraag hoe belastbaar een bepaald pleeggezin is.
- Zorg dat er een klik is tussen pleegouders en pleegkind. De kans is dan het grootst dat geven en nemen in balans zullen zijn.

Ondersteunen van pleeggezinnen

- Ondersteuning van beginnende pleegouders door ervaren pleegouders.
- Maak mogelijk dat (net als bij FACT teams in de psychiatrie) de zorg voor het pleegkind aan huis opgeschaald en afgeschaald kan worden met verschillende disciplines wanneer dat nodig is.
- Inzetten van steunpersonen (mensen die meedraaien in een gezin) die een gezin begeleiden bij het hanteren van problemen.
- Ontlast het pleeggezin door het inzetten van weekendpleegzorg wanneer dit nodig en helpend is.
- Zorg voor bijscholing, coaching en ondersteuning van pleeggezinnen op maat, zodat zij het makkelijker 'volhouden' wanneer een kind door een lastige periode heen gaat.

Deskundigheidsbevordering

- Zet meer (professionele) mensen in met levenservaring. Die is belangrijker dan diploma's. Jonge mensen kunnen minder goed de impact van hun handelen op het leven van een kind overzien. Wijsheid komt met de jaren.
- Zet hechting hoger op de agenda. We hebben "de oplossing" voor hechtingsproblemen nog niet gevonden. In de puberteit vallen veel pubers uit hun pleeggezin omdat veel pleegouders niet om kunnen gaan met hun gedrag.

Samenwerking en communicatie

- Vraag aan het kind wat hij graag wil en waarom. Blijf kijken naar het kind! Investeer meer tijd in het kind en zijn behoeften.
- Luister naar de signalen die je krijgt vanuit pleegouders en doe er iets mee. Neem hen serieus. Geef hulp wanneer ze daarom vragen.
- Werk zo goed mogelijk samen. Pleegouders staan te vaak aan de zijlijn als het gaat om het nemen van beslissingen.
- Spreek pleegouders er op aan als dingen niet goed gaan en help hen daarbij, met trainingen of thuisbegeleiding. Pleegouders zijn partners in de zorg en er mag dus verwacht worden dat aan een bepaalde standaard wordt voldaan. Het is niet meer dan logisch dat er dan feedback moet worden gegeven en "opleiding".
- Ga (ook) in gesprek met de eigen kinderen van pleegouders (alleen, zonder hun ouders!).
- Blijf, als professional, in gesprek met alle betrokkenen. Zorg ervoor dat de communicatie binnen een pleegzorgplaatsing zich niet vooral afspeelt tussen professionals. Communiceer met name ook met kind, ouders en pleegouders.
- Maak een dossier aan over gebeurtenissen waaruit een pleegzorgplaatsing is opgebouwd.

Extra hulptroepen

- Maak consultatie mogelijk van specialisten voor personen die bij pleegkinderen betrokken zijn.
- Bij kinderen met complexe problematiek tijdig (ruim voor de puberteit) in therapie werken aan versterking van de hechting met de vaste pleegouders; tevens traumatherapie; pleegouders actief meenemen in dit proces.
- In het leven roepen van crisis-tehuizen waar pleegkinderen tijdelijk kunnen worden geplaatst als de problemen te groot worden binnen de pleeggezinnen. Na ongeveer 2 maanden kan dan bekeken worden of ze terug kunnen naar het pleeggezin of dat besloten wordt voor doorplaatsing.
- Bij aanvang van de plaatsing zorgen voor een logeeradres voor ieder pleegkind, zodat pleegouders een maal per maand aan zichzelf en het basisgezin toekomen. Dat kan in het netwerk van de nieuwe familie of in de directe woonomgeving.
- Meer capaciteit voor langdurend opgroeien van kinderen in professionele gezinshuizen.

Andere denkwijze

- De inzet moet zijn om overplaatsingen zoveel mogelijk te voorkomen en alles in te zetten wat mogelijk is, in plaats van overplaatsingen als een bijna 'normaal' gegeven te beschouwen.

- Zorg dat er aandacht is voor het hele systeem.
- Voor het pleegkind moet heel duidelijk en eenduidig zijn wie over hem of haar beslist.
- Zorg er zo snel mogelijk voor dat het perspectief rond de plaatsing duidelijk is voor alle betrokkenen.

Onderzoek

- Houd de redenen van doorplaatsingen bij, bij pleegzorginstellingen, dan kun je gericht werken aan preventie van doorplaatsingen.

10. Conclusie

Overplaatsingen zijn op dit moment eigen aan en onderdeel van het pleegzorgsysteem, bijvoorbeeld door het gebruik van crisispleeggezinnen. Ze zijn daarom niet in zijn geheel te voorkomen. Ook is het niet te voorkomen dat een individuele plaatsing zich anders ontwikkelt dan men verwacht en dat de situatie te zwaar wordt voor een pleeggezin of pleegkind waardoor overplaatsing onvermijdelijk is.

Toch zijn de meeste respondenten het er over eens dat er op dit moment vaker dan nodig pleegkinderen worden overgeplaatst. Dat kan en moet beter, minder. Respondenten geven daartoe veel tips. Iedereen die dit verslag leest kan daar zijn voordeel mee doen!

“Gouden tips” worden gegeven op de volgende gebieden: werving en selectie van pleeggezinnen, matching, ondersteuning van pleeggezinnen, deskundigheidsbevordering gericht op rouwverwerking en verlieservaringen, samenwerking en communicatie tussen de verschillende betrokkenen, inzet van extra hulptroepen, verandering van denkwijze en onderzoek. Daar zien de betrokkenen dus kansen op verbetering van de pleegzorgpraktijk op het gebied van overplaatsingen.

Veel respondenten vinden dat er onvoldoende aandacht is voor gevoelens van afscheid, scheiding en verlies bij overplaatsingen. Dat een overplaatsing zijn tol eist kunnen we ook afleiden uit de manier waarop de respondenten de gevoelens verwoorden van deze betrokkenen. Niet alleen pleegkinderen, maar ook pleegouders, ouders en eigen kinderen van pleegouders hebben naar de mening van de respondenten verdriet, zijn boos en in de war.

Pleegkinderen kunnen angst ervaren en zich in de steek gelaten voelen; pleegouders kunnen een gevoel van onmacht en falen hebben; eigen kinderen van pleegouders lijken relatief vaak opgelucht, waaruit we af mogen leiden dat zij een pleegzorgplaatsing niet zelden als erg zwaar kunnen beleven en ouders voelen zich machteloos omdat ze moeten toezien hoe er “gesold” wordt met hun kind.

Juist omdat een overplaatsing zo zwaar kan zijn voor de betrokkenen is het belangrijk om op een goede manier om te gaan met gevoelens van verdriet en onmacht. Het is bijvoorbeeld belangrijk om er voor te zorgen dat het voor de pleegkinderen duidelijk is dat de overplaatsing niet hun schuld is. Daar-

naast is het maken van een levensboek nuttig, net als het in contact blijven met hechtingsfiguren en het zorgen voor een geleidelijke overgang.

Op dit moment lijkt er om verschillende redenen nog te weinig aandacht te zijn voor (de gevolgen van) overplaatsingen. De reden hiervoor is een mix van factoren. Vaak is er op het moment van de overplaatsing (te) weinig tijd voor gevoelens en emoties omdat er zo veel geregeld moet worden en ook omdat men het op dat moment moeilijk vindt om de emoties een plek te geven. Pleegouders en pleegzorgwerkers zijn vaak handelingsverlegen. Pleegouders geven aan dat het erg afhankelijk is van (de klik met) de professional of zij zich gesteund en gehoord voelen.

Een vervolgonderzoek zou belangrijke informatie kunnen opleveren om vraaggerichter te kunnen gaan werken en beter aan te sluiten bij de behoeften van pleeggezinnen.

Ook nadat de overplaatsing achter de rug is wordt er (te) weinig aandacht aan de verwerking van deze gebeurtenis geschonken omdat nazorg vaak onvoldoende wordt ingezet. Het structureel inplan- nen van nazorg om de overplaatsing te evalueren en te begeleiden is dan ook een belangrijke aanbe- veling.

Naschrift

Er zijn veel betrokken pleegouders, pleegzorgwerkers, andere professionals en overige betrokkenen met hart voor de pleegzorg. Er zijn nog veel verbeterpunten die vermoedelijk veel invloed kunnen hebben op het voorkomen van breakdowns en het verminderen van overplaatsingen. Hierbij doen we een oproep aan eenieder die zich hier graag verder in wil verdiepen en wil helpen een verandering van denkwijze tot stand te brengen die – net als binnen de transformatie van de jeugdzorg – meer gericht is op de eigen krachten van de mensen en hun netwerken. Eenieder die nog geen lid is van het Pleeg- zorg Panel: u kunt zich inschrijven via www.pleegzorgpanel.nl.

Ook het Pleegzorg Panel gaat een grote verandering tegemoet het komende jaar, waarin we nog meer op zoek gaan naar de krachten van pleegouders en alle andere betrokkenen, om deze verande- ring tot stand te kunnen laten komen.

Team Landelijk Pleegzorg Panel

Juni 2014